

Monikieliset ja maahan muuttaneet yhteiskunnallisina vaikuttajina työryhmän kokousmuistio 2/2021

Demokratiakasvatus ja kotoutumiskoulutus

Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen – Laura Ruuskanen, Uudenmaan ELY-Keskus

Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita uudistetaan. Uudistustyö on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2022 aikana. Ruuskanen esitteli erityisesti **opetussuunnitelmauudistuksen yhteiskunta- ja työelämäosaamista koskevaa osuutta**. Siinä keskeiset muutosehdotukset:

- Työelämä- ja yhteiskuntataidot -nimi muutetaan muotoon Yhteiskunta- ja työelämäosaaminen
- Yhteiskunta- ja työelämäosaaminen arvioidaan arvosanalla 1-5, aiemmin käytössä oli "suoritettu"-merkintä
- Yhteiskunta- ja työelämätaitoihin liittyvien koulutussisältöjen laajuus määritellään aiempaa tarkemmin opintopisteillä

Ruuskanen korosti myös, että opetussuunnitelman perusteiden uudistamisessa otetaan huomioon myös se, että kotoutumiskoulutukseen osallistuu hyvin moninainen joukko ihmisiä, joilla on keskenään erilaiset taustat ja erilaiset tulevaisuudensuunnitelmat.

Samaan aikaan on kehitteillä **monikielinen yhteiskuntaorientaatio**.

Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman uudistamisessa ei oteta suoraan kantaa siihen. Uusi opetussuunnitelma voisi kuitenkin antaa mahdollisuuden siihen, että osa kotoutumiskoulutuksen sisällöstä voitaisiin tarjota muulla kielellä kuin suomeksi tai ruotsiksi.

Uudistustyöstä vastaa Opetushallituksen (OPH) vetämä asiantuntijaryhmä, joka koostuu kotoutumiskoulutuksen opettajista ja kotoutumispäälliköistä, lisäksi ryhmässä on Pakolaisavun edustaja. Asiantuntijaryhmään ei ole kutsuttu kotoutumiskoulutukseen

osallistuneita henkilöitä, eikä heitä ole erikseen pyritty tavoittamaan asiantuntijaryhmän työskentelyssä. Asiantuntijaryhmä on myös tehnyt sähköisen kyselyn uudistustarpeista, siihen ovat vastanneet esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen opettajat, ELY-keskusten asiantuntijat ja koulutuksen järjestämisestä vastaavat henkilöt. ETNOlta on pyydetty lausunto 30.11.mennessä.

Poliittinen osallistuminen ja kotoutumiskoulutus – Marjukka Weide, Jyväskylän yliopisto

tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan
(Kotoutumislaki 1386/2010 § 1)

Weide esitteli meneillään olevaa väitöskirjatutkimustaan. Weide on tutkinut **poliittisen osallistumisen käsittelyä kotoutumiskoulutuksen dokumenteissa**. Toisin sanoen hän on analysoinut tekstejä, jotka käsittelevät kotoutumiskoulutusta. Näitä ovat esimerkiksi kotouttamispolitiikkaa ja kotouttamiskoulutusta käsittelevät politiikkatekstit ja kotouttamiskoulutuksen oppimateriaalit. Lisäksi Weide on haastatellut kotoutumiskoulutuksen opettajia. Tutkimus ei siis kerro siitä, minkälaisia kokemuksia kotoutumiskoulutukseen osallistuneilla henkilöillä on tai mitä kotoutumiskoulutuksen opetusryhmissä tapahtuu.

Keskeiset havainnot tutkimuksessa ovat, että poliittinen osallistuminen nähdään kotoutumiskoulutuksessa pääasiassa **instituutiolähtöisesti**. Instituutiolähtöisyys tarkoittaa sitä, että koulutuksessa keskitytään erityisesti parlamentaarisen politiikan virallisiin instituutioihin.

Poliittinen osallisuus esitellään korostamalla erityisesti **vaaleja ja yhdistystoimintaa** rekisteröityneissä yhdistyksissä (ry). Sen sijaan epäformaalia tai **epämuodollista poliittista toimintaa ei juurikaan käsitellä**. Materiaaleissa ei myöskään ole otettu huomioon institutionaalisen politiikan kehitystä, esimerkiksi kuntalaisaloitetta tai mielenosoitusta ei esitellä poliittisen osallistumisen muotona. Weiden mukaan **poliittisen osallisuuden käsittely kotoutumiskoulutuksessa voisi olla monipuolisempaa**, ja siinä pitäisi ottaa huomioon aiempaa laajempi kirjo poliittisen osallistumisen tapoja. "Poliittista on kaikki mihin voi liittyä erimielisyyttä," hän totesi esitelmän lopuksi.

Puoluepolitiikan esittely näyttää olevan vaikea teema kotoutumiskoulutuksen järjestäjille. Mahdollisesti poliittisten puolueiden esittelyn pelätään herättävän

erimielisyyksiä. Samaan aikaan yhteiskunnallinen osallistuminen esitellään kotoutumiskoulutuksen materiaaleissa tavoilla, jotka eivät liity vaikuttamismahdollisuuksiin: esimerkiksi lasten vieminen jalkapalloharjoituksiin esitetään yhteiskunnallisen osallistumisen muotona.

Weiden mukaan poliittista osallistumista käsitteleviä materiaaleja on tullut lisää 2010-luvun aikana ja uudet materiaalit ovat laadultaan parempia kuin vanhat.

Weiden on myös haastatellut kotoutumiskoulutuksen **opettajia**. Opettajan koulutustausta ja mielenkiinnonkohteet vaikuttavat siihen, miten helpoksi tai vaikeaksi opettajat kokevat yhteiskunnalliseen tai poliittiseen osallistumiseen liittyvien aiheiden käsittelyn.

Voiko meidän demokratiaan osallistua vain, jos on tosi hyvä kielitaito?

Politiikka esitellään kotoutumiskoulutuksen materiaaleissa usein abstraktina ja hyvin edistynyttä kielitaitoa edellyttävänä asiana. Weide haluaa haastaa tämän, ja hän kysyy miten voitaisiin ajatella poliittista toimintaa siten, että siihen ei tarvita hirveän pitkälle kehittynyttä suomen tai ruotsin kielitaitoa. Julkisessa keskustelussa on haastettu työnantajia inklusioon, poliittisen toiminnan kenttää pitäisi Weiden mukaan haastaa samalla tavalla.

Keskustelu

Demokratiakasvatuksen ja kotoutumiskoulutuksen toteuttaminen

Kotoutumiskoulutuksen opintosuunnitelman perusteet on myös jossain määrin viitteellinen dokumentti: se ohjaa koulutusta tarjoavien tahojen toimintaa, mutta nämä luovat sen pohjalta omat sisältönsä. Vaikka nimellisesti koulutuksessa painottuu nyt enemmän yhteiskuntaan osallistuminen työelämätaitojen sijaan, on hyvä kysymys miten tämä näkyy kilpailutuksiin osallistuvien, koulutuksen tarjoajien toiminnassa. Tutkija Marjukka Weide kommentoi oman tutkimustyönsä perusteella, että **opettajien käsitys on usein se, että nimenomaan työelämään osallistuminen on koulutuksen keskeinen sisältö** ja tavoite kotoutumiskoulutuksessa.

Oma kysymyksensä on **opettajien ammattitaito** ja mahdollinen täydennyskoulutuksen tarve. Siinä, miten yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyviä taitoja opetetaan kotoutumiskoulutuksessa, on todennäköisesti suuria alueellisia eroja asiantuntijasihteerin Laura Ruuskasen mukaan. Suuremmissa organisaatioissa eli käytännössä alueilla, jossa kotoutumiskoulutukseen osallistujia on paljon, yhteiskuntaan liittyviä teemoja saattavat opettaa muut kuin kielenopettajat eli opettajilla on todennäköisemmin esimerkiksi yhteiskuntatieteellisiä opintoja. Pienemmissä yksiköissä opetus on todennäköisesti

yksinomaan kielenopettajien varassa. Samaan aikaan opetussuunnitelman perusteissa painotetaan kuitenkin mahdollisuutta vierailuihin ja yhteistyöhön. Tutkija Marjukka Weide kommentoi, että vierailujen järjestäminen voi usein estyä resurssipulan vuoksi – toisin sanoen **laadukkaan opetuksen järjestäminen edellyttää riittäviä resursseja**.

Kotoutumiskoulutuksen ohella tulisi ottaa huomioon, että **kunnilla on laillinen vastuu kehittää demokraattista osallistumista kunnissa**. Monikielisen kuntavaali-infon tarjoaminen on yksi esimerkki tästä, ja todennäköisesti monet kunnat ovat tiedottaneet äänioikeudesta kuntavaaleissa. Siitä, miten kuntien velvollisuus huolehtia monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen mahdollisuuksista (ks. Kuntalaki 10.4.2015/410, luku 5) toteutuu, ei ilmeisesti ole tutkimustietoa. Toisaalta voidaan myös kysyä, selostetaanko kotoutumiskoulutuksessa tarpeeksi kuntien merkityksestä kaikkien kansalaisten perusyksikkönä.

Demokratiakasvatuksen sisällöt kotoutumiskoulutuksessa

Kun ajatellaan, että kotouttamiskoulutus tavoittaa todennäköisesti vastikään Suomeen muuttaneita henkilöitä, on tärkeää että koulutukseen sisältyy jo alkuvaiheessa tietoa siitä, miten suomalainen poliittinen järjestelmä toimii.

Kotoutumiskoulutukseen **osallistujat tulevat monenlaisista taustoista**, ja osalla voi olla kokemusta lähtömaastaan hyvin epäluotettavasta poliittisesta järjestelmästä. Siksi poliittisesta järjestelmästä Suomessa tulisi kertoa luottamusta herättävällä tavalla. Samalla koulutuksessa voitaisiin huomioida erilaiset taustat esimerkiksi tasoryhmien tai peruskurssi-jatkokurssi – tyyppisen erottelun perusteella.

On ymmärrettävä, että maahan muuttaneet ovat todella heterogeeninen ryhmä. Myös **samasta lähtömaasta tulevilla voi olla hyvin erilaiset, jopa täysin vastakkaiset poliittiset näkemykset**. Osa maahan muuttaneista on muuttanut Suomeen siksi, että heihin on lähtömaassa kohdistunut **poliittista vainoa**.

Samalla mahdollisissa **ryhmätilanteissa** voi olla hyvä ottaa huomioon erilaiset näkemykset, ja mahdolliset osallistujien väliset hierarkiat. Joillekin vastikään maahan muuttaneille muiden samaan etniseen- tai kieliryhmään kuuluvien näkemyksien myötäily voi olla tärkeää. Esimerkiksi on mahdollista, että on ihmisiä jotka kokevat arveluttavaksi kannattaa naisten poliittista osallistumista ryhmäkeskustelussa.

Konflikteja ei kuitenkaan pelätä. Samalla **yhteiskunnallisten aiheiden käsittely voidaan kuitenkin aloittaa kevyemmistä aiheista**, esimerkiksi nuorisovaikuttamisen parissa tällainen teema on kouluruoka.

Yhteiskunnallinen osallistuminen ja vaikuttaminen tulisi ymmärtää laajasti. Puoluepolitiikka on yksi osallistumisen keino, mutta yhtälailla osallisuus pitäisi ymmärtää esimerkiksi yhteiskunnallisiin liikkeisiin osallistumisen kautta. **Nuorisovaikuttaminen** on monelle hyvä lähtökohta muulle, myöhemmälle osallistumiselle.

Minulle ei kukaan kotoutumiskoulutuksessa kertonut, mikä on kuntalaisaloite tai että voisin ottaa yhteyttä kunnanvaltuutettuihin.

Poliittisen vaikuttamisen sijaan olisi mahdollisesti hyvä puhua **yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta**. Poliitikka-sana voi olla vieraannuttava, ja esimerkiksi vaikka yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tiivistä osallistuvat translakiaktivistit eivät välttämättä koe osallistuvansa politiikkaan. Siinä miten valtiolliset elimet ja politiikka selitetään tulisi myös ottaa huomioon, mikä ylipäänsä on keskivertokansalaisen ymmärrys politiikan eri instrumenteista.

Yhteiskuntaosaamisen sisältöjen pitää käsitellä poliittisia puolueita. Samalla olisi tuotava esiin **myös muita demokraattisen osallistumisen kanavia** vakiintuneissa järjestöissä toimimisesta spontaanin ja lyhytkestoisemman toiminnan muotoihin kuten erilaiset kampanjat ja kuntalais- tai kansalaisaloitteet.

Demokratiakasvatuksen kieli

Kieli on usein syrjintäperuste suomalaisessa yhteiskunnassa, se ei saisi määrittää poliittisen osallistumisen mahdollisuuksia. Tiedon saaminen poliittisesta järjestelmästä ja osallistumisen eri muodoista omalla äidinkielellä tai muulla, hyvin ymmärretyllä kielellä on tärkeää.

Politiikasta annetaan usein sellainen kuva, että politiikka on abstraktia ja vaikeaa, ja vain joidenkin, tiettyjen ihmisten saavutettavissa.

2015 Suomeen vastikään saapuneet turvapaikanhakijat järjestivät mielenosoituksia ja vaativat, että heitä kohdeltaisiin inhimillisesti. Tämä on yksi esimerkki siitä, että vaikka ihminen ollut Suomessa vain hyvin lyhyen aikaa ja hänellä ei ole suomen tai ruotsin kielen taitoa, hän voi olla poliittisesti aktiivinen.

Kieli ja kielitaitovaatimukset luovat myös korkean kynnyksen osallistumiseen. Nuorten parissa on hyviä kokemuksia **toiminnallisten menetelmien** soveltamisesta yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyvien teemojen käsittelyssä. Nuorilta saatu palaute on ollut positiivista, ja he ovat esimerkiksi todenneet, että perusopetuksessa tai lukiossa abstrakteiksi jääneet asiat ovat muuttuneet ymmärrettävämmiksi toiminnallisten menetelmien kuten erilaisten pelien avulla. Voisiko näitä soveltaa myös kotoutumiskoulutuksessa?

Monikieliset oppilaat, opiskelijat ja demokratiakasvatus

Demokratiakasvatus perusopetuksessa ja 2. asteella – Nina Suorsa, OPH

Oppisisältöjen ohella demokratiakasvatus liittyy koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuuriin, jonka kautta edistetään osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä harjoitellaan demokratiataitoja käytännössä. Nykyisessä ilmiölähtöisen oppimisen mallissa osallistumista ja vaikuttamista

opiskellaan yhteydessä muihin oppiaineisiin ja osa-alueisiin. Esitys painottui peruskoulun ja lukion oppisisältöjen käsittelyyn, demokratiakasvatusta ammattikouluissa sivuttiin vain lyhyesti.

Euroopan Neuvoston Demokratiakompetenssien viitekehys (RFDCD, 2018) demokratiataidot jaetaan neljään osa-alueeseen arvot, asenteet, taidot sekä tieto ja kriittinen ymmärrys.

Monikieliset ja maahanmuuttajat ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnissa – Ninni Kuparinen, SAMOK

Moninaisuutta tai sen puutetta opiskelijakuntien toiminnassa määrittää edelleen stereotyyppinen kuva opiskelija-aktiivista, jossa aktiiviksi tunnistetaan etupäässä valkoiset ihmiset. Kielellisiin tai rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden edustus vaaleilla valituissa opiskelijakunnissa on vaatimatonta.

Englanninkielellä toimiminen onnistuu monissa, muttei kaikissa opiskelijakunnissa. Joidenkin opiskelijakuntien säännöt edellyttävät, että virallinen toiminta on suomeksi tai ruotsiksi. Myös SAMOKin oma toiminta on usein joko suomeksi tai ruotsiksi.

Keskustelu

Tuntuu erikoiselta, että peruskoulussa poliittinen järjestelmä ja puolueet esitellään eri vuosiluokilla.

Lasten ja nuorten osallistumiseen vaikuttaa merkittäväällä tavalla **vanhempien osallistuminen**. Työ- ja elinkeinoministeriön kotoutumisen kumppanuusohjelma on hyvä avaus, siinä keskeinen rooli on ihmisillä, jotka ovat itse maahan muuttaneita.

Opiskelijatoiminta on tärkeä polku yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentälle. **Osallistuminen edellyttää usein sitä, että joku kutsuu mukaan**. Esimerkiksi opiskelijapolitiikkaan ja muuhun toimintaan on helppo tulla mukaan, jos pyydetään mukaan järjestämään tapahtumaa tai osallistumaan sellaiseen.

Itse näen, että on kolme tärkeää kannustavaa tekijää, jotka vaikuttavat nuorten yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Ensinnäkin se, että joku luotettava aikuinen kannustaa – tämä voi olla vaikkapa opettaja tai urheiluvalmentaja. Toiseksi omien vanhempien tuki on tärkeää. Kolmanneksi on tärkeää nähdä esikuvia, varmasti esimerkiksi Jani Toivola, Nasima Razmyar ja Suldan Said Ahmed ovat tärkeitä roolimalleja monille nuorille.

”Ongelma ei ole aina se, että ei ole tietoa vaikuttamismahdollisuuksista – vaan silloinkin kun on tietoa ja halu vaikuttaa, voi olla rakenteellisia esteitä”

”Bileistä voi löytää hyviä vaikuttajia” – mutta samalla on otettava huomioon, että kaikki eivät ehkä käy bileissä. **Rodullistettu-termi** viittaa myös erittäin heterogeeniseen joukkoon, ja tämä olisi otettava huomioon kaikessa keskustelussa. Rodullistettujen vähemmistöjen keskuudessa on myös erilaisia hierarkioita. Lisäksi joissain tapauksissa nuoret liikkuvat samaan etniseen tai kieliryhmään kuuluvien kanssa samoissa porukoissa.

Kokemukset rasismista ja väkivallasta vaikuttavat varmasti halukkuuteen osallistua.

Syrjinnän kokemusten yleisyydestä nuorten parissa yksi indikaatio on kouluterveyskysely (ks. THL 2021).

Läheiseni on 15-vuotias Suomessa syntynyt monikielinen nuori. Hän sanoo, että jatkuva arjessa toistuva ”te vastaan me” –jakolinja vaikuttaa siihen, että hän ei ole kiinnostunut esimerkiksi nuorisopolitiikasta. Se että systemaattisesti kohdellaan tietyllä tavalla, tietyn ryhmän jäsenenä, vaikka maahanmuuttajana, tuottaa rakenteen joka eristää osan ihmisistä.

Muuta

Kokouksen järjestäjää pyydettiin huolehtimaan suomi-ruotsi –tulkkauksesta seuraavaan kokoukseen, jotta kaikki osallistujat voivat ottaa osaa keskusteluun tasavertaisesti.